

INTRODUCCIÓ A LA HISTÒRIA DEL COL·LEGI SAMÀ DE VILANOVA I LA GELTRÚ

Mª PROVIDÈNCIA GARCIA I SEGARRA

Aquest treball vol ser una petita pinzellada sobre la fundació del Col·legi Samà, estudiant els precedents, motivacions i els primers anys de vida acadèmica.

També s'hi destaca la personalitat, capacitat de treball i gran activitat del seu primer rector, el P. Eduard Llanas.

INTRODUCCIÓ A LA HISTÒRIA DEL COL·LEGI SAMÀ DE VILANOVA I LA GELTRÚ

ANTECEDENTS

Si meditem sobre la història del Col·legi Samà, ens adonem que aquesta no s'inicia en el moment de la seva fundació (per la generositat d'un mecenes), sinó que és la resultant de molts anys de lluita.

Les persones de Vilanova tenien, de l'ensenyament, una idea molt clara i progressista; volien que fos **gratuït i igual** per a totes les classes de la societat.⁽¹⁾ És per aquest motiu que es fixen en els Escolapis, ja que seguien la idea de Sant Josep de Calasanc, d'escola pública. Actualment, escola pública és sinònim d'escola de l'Estat; en canvi, en aquells moments, escola pública significava: oberta a tothom i gratuïta⁽²⁾ (els escolapis no podien cobrar res per l'ensenyament).

Tenim notícia que l'any 1791 ja s'intentava d'aconseguir un Col·legi d'Escolapis. Aquesta data ens arriba des de diferents fonts.

El Sr. Virella ho confirma amb les següents paraules:

"La idea que els pares Escolapis s'establiessin a Vilanova venia de lluny, tant així que ja en feia esment el senyor Francesc Papiol de Padró en un qüestionari que va emplenar l'any 1790."⁽³⁾

"... sempre s'ha parlat del vilanoví Francesc Papiol de Padró... les referències que ens n'han arribat s'extreuen de les respostes que donà a

la carta adreçada a l'oïdor de l'audiència de Barcelona, Francesc de Zamora, el 27 de novembre de 1790..."⁽⁴⁾

Una carta que va escriure el P. Provincial, José Draper, al P. Vicari General de les Escoles Pies d'Espanya l'any 1876:

"... desde mayo de 1791... que se establezca."⁽⁵⁾

El Dr. Faubell dóna una llista de les creacions de centres escolapis que no es van poder fer:

"... peticiones de creación de centros que se presentan a las Escuelas Pías, y que éstas se ven obligadas a rechazar, unas veces por la situación de restricción de las autoridades o 'por prohibirlo las reales órdenes' o simples 'negativas regias'...; otras, por la escasez de personal escolapio, aunque la documentación aporta raramente la causa del fracaso fundacional."⁽⁶⁾

En aquesta llista, hi llegim l'any, la ciutat i província així com la documentació d'on ho ha tret.

La llista de fundacions frustrades des de 1739 fins a 1845 és d'unes 100.

"De ello parece desprenderse una notable necesidad de escolarización y una cierta confianza en que las Escuelas Pías eran capaces de poner remedio, en parte, a la falta o escasez de educación."⁽⁷⁾

Una altra font, la trobem a *El Calasancio*, any II, 27 de setembre de 1909, núm. 19. És un escrit d'En Teodor Creus i Corominas que titula "Unas páginas de historia local retrospectiva".⁽⁸⁾

Sabem que durant aquests anys s'havien anat realitzant gestions, però és en la sessió ordinària de 14 de maig de 1853 que es pren més seriosament. En aquesta sessió els Srs. Marrugat i Parellada, que formaven part de la Comissió d'Instrucció Primària, exposaren que havien visitat l'antic Hospital per tal de traslladar-hi les escoles gratuïtes d'Instrucció primària, i fer palesa la seva idea de deixar les escoles al lloc on eren per poder destinar l'edifici de l'Hospital per a institut de segon ensenyament.

"Invitando al efecto a los ilustrados Padres de las Escuelas Pías, para que se sirvan desempeñar las diversas asignaturas que deberá compren-

der; que es palpable y manifiesto el beneficio y provecho que su adopción resultaría a este crecido vecindario."

També van manifestar que tenien en compte el paper tan important que hi juga la part econòmica, però que es podia mirar de superar "... haciendo un llamamiento a los padres de familia...", i que aquest sacrifici no seria res si el comparem amb el

"... que se veían precisados a efectuar cuantos tienen que enviar sus hijos lejos de sus casas para procurarles la instrucción de que se ocupan."

"El Ayuntamiento aplaudió el pensamiento, y acogiéndolo con satisfacción, ofrecióse a secundar el proyecto por cuantos medios estuviesen a su alcance."⁽⁹⁾

L'edifici de l'Hospital "antiguo" o de Sant Antoni, on funcionava una escola de nens, es trobava al carrer Estudios, número 3.

A la sessió municipal del dia 2 de juny de 1859, s'entrà en discussió per trobar el mitjà millor i més estable de cara a establir el segon ensenyament i s'arribà a aquesta conclusió:

"... y se acordó como forma mas ventajosa economica y estable el establecimiento de un Colegio de **P.P. Escolapios**; enseguida acordaron de nombrar una comision de los S.S. presentes, que en union con la de *Instruccion Publica* lleve adelante lo acordado en esta..."⁽¹⁰⁾

La necessitat d'un col·legi de Segon Ensenyament es feia cada dia més palesa. Es varen realitzar moltes gestions, però, davant de la impossibilitat que aquests vinguessin per falta de personal, es va encarregar l'ensenyament a una empresa privada, que va ser la que va atendre el Col·legi subvencionat per l'Ajuntament. Aquest Col·legi va ser, en primer lloc, el "Colegio de Villanueva y Geltrú", després va canviar de nom i es va dir de "San Luis Gonzaga" i, més tard, el "Colegio Libre de Segunda Enseñanza". Aquest Col·legi estava ubicat en el que havia fet construir En Tomàs Ventosa i Soler, que es deia "Escuelas Gratuitas de Ventosa".

Disposava de bons professors, un reglament intern, laboratoris de química, museu d'història natural, gimnàs...⁽¹¹⁾

Malgrat tot, aquest Col·legi tenia problemes econòmics, perquè, encara que disposava d'una subvenció de l'Ajuntament, no li arribaven

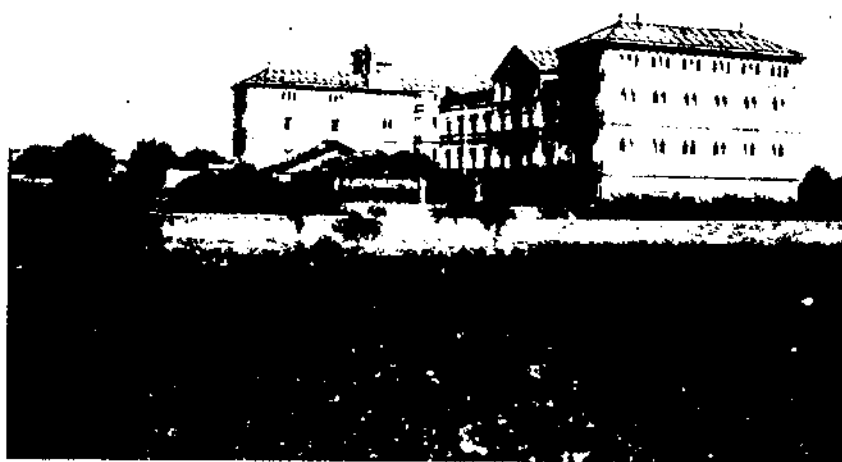
Vista general de les Escoles Pies de Vilanova i la Geltrú.

Façana principal del col·legi des de la rambla Samà.

Façana posterior.

Vista del pati posterior i façana lateral.

els diners, ja que havia de tenir un tant per cent d'alumnes gratuïts. Per altra banda, no entenien aquests problemes, ja que pensaven que si venien els escolapis tothom tindria l'escolaritat gratuïta.

Aquest malestar va provocar que, en acabar el curs acadèmic de 1865, el Rvd. Surroca es presentés al consistori i dimitís dels seus càrrecs d'empresari i director, perquè estava cansat.

"... de tantos vaivenes i de la campaña que se venía haciendo para la venida de los P.P. de las Escuelas Pías."⁽¹²⁾

De les gestions que s'anaven realitzant, en tenim constància a l'Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya, on es conserven les cartes, gràcies a les quals sabem que van ser nombroses les reunions, comissions de pares, viatges...

Fins i tot, per demostrar aquest ambient, podem pensar en el Col·legi Ventosa, que és on s'impartia el Segon Ensenyament. Popularment, hom el coneixia com el Col·legi dels Escolapis, almenys d'aquesta manera ho llegeix l'alumne Jorge Puig en el seu discurs de salutació al P. Tomás Viñas, Prepòsit General de les Escoles Pies:

"... aún antes de fijar éstos su residencia en la villa, se daba el nombre de colegio de P.P. Escolapios al más importante de sus centros docentes..."⁽¹³⁾

El fet d'anomenar aquest col·legi com a "Col·legi dels Escolapis" va provocar que aquest carrer (continuació del de Sant Gervasi) es conegués com a "Carrer dels Escolapis" anys abans que ells arribessin aquí.

Com ja he comentat abans, els escolapis arriben a Viñanova el dia 13 d'agost de 1877, i a aquest carrer se li dona el nom oficial a la sessió municipal del dia 1 d'abril de 1876, com podem veure, un any i 4 mesos abans.⁽¹⁴⁾ També trobem aquest nom al projecte de fundació del Col·legi.⁽¹⁵⁾ Set anys abans de la seva arribada, el llegim a l'Acta Municipal de la sessió del dia 6 de desembre de l'any 1870, en la qual es va acordar la divisió per districtes o col·legis electorals per les pròximes eleccions. Al districte tercer, hi consta el carrer "Escolapios".⁽¹⁶⁾

El Calasancio ho comenta de la següent manera:

"... antes de fijar éstos su residencia en la villa... el nombre de Escolapios esculpido estaba en marmórea lápida, dando nombre a una de sus perfiladas calles."⁽¹⁷⁾

El cas curiós és que el Col·legi que va donar En Tomàs Ventosa no volia que fos per als escolapis, d'aquesta manera ho expressa la Crònica del Col·legi Samà, que va escriure el P. Bordás, referint-se a una de les cartes d'en Tomàs Ventosa:

"... advierte que de ninguna manera quiere que sus bienes pasen a manos del Altar ni del Trono, Isabel 2ª."⁽¹⁸⁾

A pesar de tot, aquest va ser el Col·legi on els Escolapis es van instal·lar provisionalment en arribar a Vilanova, gràcies a les gestions de Na Rafaela de Torrents e Higuero, viuda d'en José Samà i Mota, com a mare i, per tant, representant legítima d'en Salvador Samà i de Torrents, en compliment del testament d'en Salvador Samà i Martí, Marquès de Mariano.⁽¹⁹⁾

LA FUNDACIÓ

El dia 13 d'agost del 1877 arribaren a Vilanova el P. Draper, provincial, i el P. Eduard Llanas, que serà el primer rector. El dia 23 d'agost d'aquest any es posa la primera pedra al nou edifici i comencen les classes del curs 1877-78, provisionalment, al Col·legi Ventosa.

La comunitat es trasllada al Col·legi Samà el dia 24 de setembre de 1879 i se celebra la primera missa.⁽²⁰⁾

L'EDIFICI

Aquest edifici va ser el primer que van tenir els Escolapis a Catalunya i fou construït exprés per a col·legi, pensant en totes les condicions higièniques i pedagògiques.⁽²¹⁾

Quant a l'edifici construït per Samà, crida l'atenció que no hi ha una gran església al seu costat, característica típica dels Escolapis, ja que aquesta era l'única font d'ingressos donat que, per l'ensenyament, no cobraven res. A Vilanova només hi ha una petita capella, això és a causa del fet que quan van venir a Vilanova estaven molt bé, car entre el llegat Samà més l'aportació de l'Ajuntament no necessitaven res⁽²²⁾ (encara que després l'Ajuntament no va complir el que havia promès).

Laboratori de física i museu d'història natural.

Classe de dibuix.

Pavelló exterior de gimnàstica.

Biblioteca.

Aquest edifici comptava amb gabinets de física i química, museu d'història natural, gimnàs, aula de dibuix, aula de música, sala d'estudi, menjador i, més tard, un observatori meteorològic.

MATERIAL

El Col·legi estava molt ben equipat, ja que va portar el del Col·legi Ventosa, més el que l'Ajuntament proporcionà i el que el Sr. Samà havia fet enviar des de Cuba (alguns armaris encara ho són).

Aquest material pedagògic va ésser premiat amb una medalla a la perfecció a l'Exposició Regional de 1882.⁽²³⁾

El Col·legi també gaudia de 2 patis, un d'hivern que dóna al sud i un altre d'estiu que dóna al nord. En aquests patis, en un principi, hi havia arbres fruiters i verdures, però, amb el temps, es van haver d'eliminar per convertir-los en patis de joc.

MILLORES

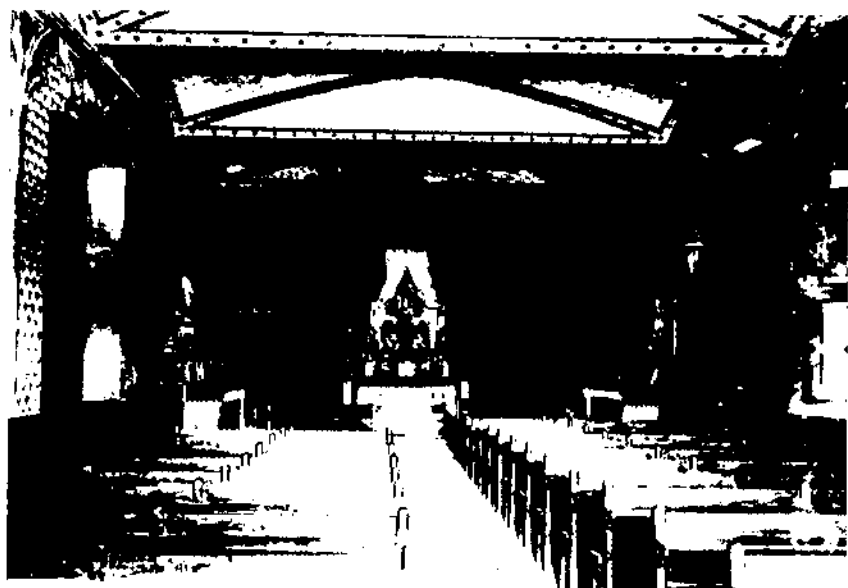
Són importants les millores realitzades pels Escolapis un cop al col·legi. És interessant el gimnàs que es va construir el dia 1 de febrer del 1881. Estava format per 14 pilans de totxo, que aguantaven directament la teulada. Tenim entès que aquest gimnàs va estar funcionant prop de 50 anys.

També tenim l'observatori meteorològic estrenat el dia 1 de maig de 1886. Aquest observatori va donar, durant molts anys, informació al *Diari de Vilanova*.

Però la millora més interessant va ser l'ampliació de l'ala nord-est, acabada l'any 1884. La comunitat, sota la direcció del P. Llanas, es va endeutar però ho va tirar endavant, ja que la seva fita era impartir, també, el primer ensenyament, que no cabia a l'edifici donat per Samà.⁽²⁴⁾

Sala d'actes.

Oratori dedicat a Sant Josep de Calasañç consagrat el 10 de març de 1890.

PEDAGOGIA

Quant a la pedagogia, podem pensar en una educació pràctica i cristiana,⁽²⁵⁾ seguint el seu lema "pietat i lletres".

Els exàmens acostumaven a fer-se cada mes i el P. Rector els presenciava. També, a finals de curs, es realitzaven exàmens públics.⁽²⁶⁾

Es donava molta importància als premis i a les exposicions de treballs.

Però que fa a la vida cultural, es realitzaven festes dramàtiques, literàries, literàrio-musicals, religioses i sempre tenien un marcat objectiu pedagògic, ja que es procurava que els nens aprenguessin a parlar en públic i a saber-se expressar.

En un discurs donat pel P. Ramon Comaplà, en una festa de final de curs, llegim que s'atorga més importància a l'educació que a la instrucció.⁽²⁷⁾

Un cas especial és el del primer rector, P. Eduard Llanas, el qual només arribar a Vilanova s'integra de manera sorprenent a la vida cultural de la Vila. A partir d'aquest moment el trobem en totes les activitats que es porten a terme. Va ser membre de l'Ateneu de Vilanova i va ser-ne escollit president en el moment difícil de la fusió dels dos ateneus existents, l'Ateneu Obrer i el de la burgesia. Fou membre fundador de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer; àdhuc es diu que el lema de la Biblioteca que hi ha esculpit a la porta "Surge et ambula" va ser idea seva.⁽²⁸⁾ També va ser un dels membres organitzadors de l'Exposició Regional de 1882.

Van tenir molta importància les conferències que va donar a Barcelona, les quals van tenir molt èxit. Això no obstant, atorgava un tant per cent del mèrit als vilanovins que ja l'havien escoltat i animat, car les conferències de Barcelona eren repetició de les que havia ofert a l'Ateneu de Vilanova.

"... Esta entusiasta aprobación que mis conferencias del Ateneo merecieron a todos vosotros, me determinó a aceptar las de Barcelona."⁽²⁹⁾

A la Biblioteca-Museu Balaguer es guarda un àlbum-homenatge realitzat pels membres de l'Ateneu.

Com a conclusió, podem pensar que hi havia una obsessió per part d'algunes persones de Vilanova pel fet de la vinguda dels pares de l'Escola Pia. Per una banda, era atractiu per als membres de la burgesia, per tal de no sofrir la separació dels seus fills i les despeses de tenir-los estudiant a fora i, per altra banda, també interessava a les persones més pobres perquè tindrien, així, la possibilitat de cursar uns estudis que no haguessin pogut aconseguir. Podem concretar dient que el poble de Vilanova volia **una escola gratuïta i igual per a totes les classes de la societat.**

NOTES

- (1) Llibre d'Actes Municipals de 1865. Sessió extraordinària del 19 de juliol. A.H.M. Vva.
- (2) FAUBELL ZAPATA, VICENTE: Conferència donada pel 250 aniversari del Col·legi de San Joaquín a València, maig de 1988.
- (3) VIRELLA I BLODA, ALBERT: *El setanta-cinquè aniversari de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*. Ed. Escuela Universitaria de Ingeniería Técnica Industrial. Impresa en Gráficas Parramón. Manresa, 1977, p. 17.
- (4) VIRELLA I BLODA, ALBERT: "Els homes que varen fer possible l'Escola Pia a Vilanova". Dintre del fulletó titulat *Col·legi Samà de l'Escola Pia, a Vilanova i la Geltrú 1877-1977*. Barcelona, 1978, p. 7.
- (5) Carta, any 1876. Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya a Barcelona.
- (6) FAUBELL ZAPATA, VICENTE: *Acción educativa de los escolapios en España (1733-1845)*. Ed. S.M., Madrid, 1987, p. 36.
- (7) FAUBELL ZAPATA: Op. Cit. p. 37.
- (8) *El Calasancio*. Any II. 27 de setembre de 1909, núm. 19. Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya a Barcelona.
- (9) Llibre d'Actes Municipals de 1853. Sessió ordinària. 14 de maig. Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú.
- (10) Llibre d'Actes Municipals de 1859. Dia 2 de juny. Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú.
- (11) Expedient del Colegio de Villanueva. Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona.
- (12) *Crónica del Colegio Samà de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú*. Manuscrit del P. Manuel Bordàs. 1928. Arxiu del Col·legi Samà a Vilanova i la Geltrú. P. 18.

- (13) *El Calasancio*. Op. Cit. núm. 25, del 27 d'octubre de 1912.
- (14) Llibre d'Actes Municipals de 1896. Dia 11 d'abril. Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú.
- (15) Projecte de fundació d'un Col·legi d'Escolapis. Arxiu de les Escoles Pies de Catalunya a Barcelona.
- (16) Llibre d'Actes Municipals de 1870. Dia 6 de desembre. Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú.
- (17) *El Calasancio*. Op. Cit. núm. 25, del 27 d'octubre de 1912.
- (18) *Crònica*. Op. Cit. p. 10.
- (19) Projecte de fundació d'un Col·legi d'Escolapis. Op. Cit.
- (20) Apuntes Cronológicos de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú. Arxiu del Col·legi Samà.
- (21) FLORENSA I PARÉS, JOAN: "Col·legi Samà de de Vilanova i la Geltrú. Primer decenni de vida acadèmica (1877-1887)". Dins les Actes de les IV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Tarragona 1980. P. 59.
- (22) Conversa mantinguda amb el P. Joan Florensa, arxiver de l'Escola Pia de Catalunya a Barcelona.
- (23) Butlletí de l'Ateneu. 1 de desembre de 1882. Biblioteca-Museu Víctor Balaguer a Vilanova i la Geltrú.
- (24) Apuntes Cronológicos de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú. Op. Cit.
- (25) Llibret de Premis de l'any 1886-1887. Biblioteca-Museu Balaguer a Vilanova i la Geltrú. P. 8.
- (26) Llibret de Premis de l'any 1886-1887. Op. Cit. P. 11.
- (27) *Colegio Samá de 1ª y 2ª enseñanza dirigido por P.P. Escolapios. Villanueva y Geltrú*. Imprenta de José A. Milá. Vilanova i la Geltrú 1895. Biblioteca-Museu Balaguer. P. 5.
- (28) *El Calasancio*. Op. Cit. 27 d'octubre de 1912, núm. 56, any V. Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya a Barcelona.
- (29) *Crònica*. Op. Cit. P. 284.

BIBLIOGRAFIA

- CASTELLÀ, A.; SABATER, J.; VIRELLA, J.: *Els carrers de Vilanova i la Geltrú (III). L'Eixample Innovador*. Ed. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú, 1989.
- CALASANZ BAU, P.: *Historia de las Escuelas Pías en Cataluña*. Talleres Gráficos Mariano Galve. Barcelona, 1951.

- COROLEU I INGLADA, Josep: *Historia de Villanueva y Geltrú*. El Cep i la Nansa Edicions. Vilanova i la Geltrú, 2ª edició 1979. 1ª edició 1879.
- FAUBELL ZAPATA, Vicente: *Acción educativa de los escolapios en España (1733-1845)*. Ed. S.M. Madrid, 1987.
- FLORENSA I PARÉS, Joan: "Col·legi Samà de Vilanova i la Geltrú, primer decenni de vida acadèmica (1877-1887)". Dins del Full Informatiu de les Actes de les IV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Tarragona, 1980.
- FREIXA OLIVAR, José Mª: *Anales de Villanueva y Geltrú (1850-1880)*. Ed. Centro de Estudios de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú, 1959.
- GARÍ I SIUMELL, José Antonio: *Descripción e Historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundación hasta nuestros días*. Imprenta y librería de Leandro Creus. Villanueva, 1860.
- VILA, P. Joan: *Compendio Histórico-Geográfico de Villanueva y Geltrú*. Talleres Gráficos J. Soler. Villanueva y Geltrú, 1948.
- VIRELLA I BLODA, Albert: "Els homes que varen fer possible l'Escola Pia a Vilanova". Dintre del fulletó titulat "Col·legi Samà de l'Escola Pia, a Vilanova i la Geltrú 1877-1977". Barcelona, 1978.
- VIRELLA I BLODA, Albert: *El setanta-cinquè aniversari de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*. Ed. Escuela Universitaria de Ingeniería Técnica Industrial. Impresa en Gráficas Parramón. Manresa, 1977, p. 17.
- VIRELLA I BLODA, Albert: "Les classes socials, a Vilanova i la Geltrú, el segle XIX". Episodis de la Història. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 1977.
- VIRELLA I BLODA, Albert: *Vilanova i la Geltrú, imatges de la ciutat i de la comarca*. Joan Rius i Vila, editor. Vilanova i la Geltrú, 1949.
- VIRELLA I BLODA, Albert: *L'aventura ultramarina de la gent de Vilanova i la Geltrú i la nissaga dels Samà*. Premi tema Penedès del XVIII Concurs de Sant Ramon de Penyafort. Museu de Vilafranca. 1990.

MANUSCRITS

Apuntes cronològics de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú. A l'Arxiu del Col·legi Samà.

BORDAS, Manuel: *Crónica del Colegio de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú*. Arxiu del Col·legi Samà, escrita l'any 1928.

FONTS

- Arxiu Municipal de Vilanova i la Geltrú.
Actes Municipals de l'Ajuntament.
Actes de la Junta Municipal d'Ensenyament Primari.
Carpeta d'Educació.
- Biblioteca-Museu Víctor Balaguer a Vilanova.
Fonts de l'Ateneu.
Actes de les sessions de l'Ateneu.
Cartes...
- Hemeroteca de la Biblioteca-Museu V. Balaguer.
- Biblioteca Víctor Balaguer.
El Diari de Vilanova.
- Arxiu de la Universitat Central de Barcelona.
Expedients dels Col·legis.
- Arxiu del Col·legi Samà de l'Escola Pia a Vilanova.
- Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya a Barcelona.
- Arxiu privat d'en Jordi Torrents a Vilanova.
- Arxiu fotogràfic "Antany" d'En Xavier Virella i de Na M^a dels Àngels Ràfols.
- Arxiu de Na Tina Escofet a Vilanova.

IL·LUSTRACIONS

Fotografies extretes de l'*Album Fotográfico del Colegio Samá - Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú. Dedicado al R.P. Rector S. Juan B^a Colomer en su fiesta onomástica por la sección de alumnos Pensionistas y Encomendados. Año 1904*, conservat a l'arxiu del Col·legi de les Escoles Pies de Vilanova i la Geltrú cedides per Antoni Piña i Batllellé.